

УДК 78.01:37(477)(091)“1550/1775”

Б 61

Володимир БІЛІЧЕНКО

РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ (ГЕТЬМАНЩИНИ)

У статті розкривається одне із найголовніших і актуальних питань часів козацької доби в українській державності – питання значного піднесення творчого духу і потенціалу української нації. Схарактеризовано глибоко національний стиль українське бароко часів Гетьманщини. Наголошено на ролі, значенні українських гетьманів та державних діячів у розвитку музичної освіти й мистецтва та їх підтримці. Наведені кращі зразки розвитку української народної музичної творчості та вокально-хорової музики.

Ключові слова: *козацька доба, музична освіта, українська народна музична творчість, вокально-хорова музика.*

Постановка проблеми. Тема духовної спадщини за часів козацької доби (Гетьманщини) у період розбудови української державності набуває особливого значення. Розквіт та злет духовного потенціалу українського народу у період Гетьманщини привертає у наш час все більшу увагу дослідників, вчених та звичайних громадян, небайдужих до свого історичного минулого. Барокова культура, що яскраво втілювала в життя кращі зразки всіх видів мистецтва, не залишає байдужими багатьох українців. Діячів культури і мистецтв все більше цікавить культурницька політика українських гетьманів, що була спрямована на підтримку всіх сфер духовного розвитку українського суспільства означеного періоду. Отже, лише науково обґрунтувавши і дослідивши проблему цього всеохопливого, потужного злету і розквіту

духовних сил української нації доби Гетьманщини, ми зможемо краще зорієнтуватися в історичному минулому, дати йому належну оцінку та визначити шляхи самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз історико-культурних джерел, мистецтвознавчої літератури, історичних відомостей та дисертаційних досліджень із вказаної теми свідчить, що пласт культурно-музичного життя в Україні за часів козацької доби і, зокрема, розвитку музичної освіти, залишається малодослідженим.

Феномен гетьмансько-старшинського середовища, його вплив на всі сторони духовного життя української нації у наш час привертає все більшу увагу дослідників. Усе частіше піднімається питання про відновлення історичної справедливості і наукової об'єктивності стосовно його ролі у розвитку української музичної культури і освіти.

Вагомий внесок у вивчення історії, життя і побуту Запорізької Січі та Гетьманщини загалом зробили українські історики. Зокрема В. Антонович [1] описує та аналізує історію розвитку українського козацтва від витоків до його знищення російським урядом, показує роль і вплив Запорожжя на гетьманську політику. У дослідженнях І. Крип'якевича [10] українське козацтво розглядається як соціально-історичне явище та феномен української барокової культури. Проблемі розвитку козацької духовної культури і загадці козацької душі присвячені праці Д. Яворницького [21].

Музичний побут козацької верхівки та короткий огляд музичного мистецтва доби Гетьманщини висвітлено у працях Н. Полонської-Василенко [14]. Питання культурно-просвітницької діяльності гетьманів розглядаються у працях О. Апанович [2] та дисертаційному дослідженні Л. Баранівської "Гетьмансько-старшинське середовище і культурно-музичне життя в Україні другої половини XVII – XVIII ст." [3]. Історії розвитку Києво-Могилянської академії, її ролі у становленні культурно-освітніх процесів в Україні присвячені дослідження С. Кагамлик [7] та З. Хижняк [19].

Сучасні українські дослідники І. Іваньо [5], Л. Ушаков [16] присвятили свої праці дослідженню стилю бароко. Історія музичної культури доби Гетьманщини частково представлена у праці

О. Шреєр-Ткаченко “Історія української музики” [20]. Дуже важливими і надзвичайно цінними є барокознавчі студії українського музикознавця Н. Герасимової-Персидської [4]. Їй належить розробка окремих питань щодо розвитку національної музичної культури в Україні у XVII – XVIII ст., а також ролі національної еліти у тогочасних культурних процесах. Питанню розвитку музичної освіти цього періоду присвячені праці П. Козицького [8], Т. Некрасової [13].

Незважаючи на вище перелічені дослідження, зазначена тема в історичній та музикознавчій літературі знайшла своє відображення лише частково і повністю не розкрита. Тому у запропонованій статті автор наголошує на необхідності та важливості подальшого вивчення питання музично-культурного життя тієї епохи, намагається донести значущість і актуальність вказаної теми до широкого кола читачів і шанувальників музики.

Автор, у межах регламентованих вимог подачі текстового матеріалу, намагається доповнити і розкрити окремі маловисвітлені факти у сучасній фаховій періодиці з питання розвитку музичної освіти в означений період. Висвітлюється питання стану і розвитку музичної освіти у Києво-Могилянській академії, Чернігівському та Харківському колегіумах, Глухівській співацькій школі, Кременчуцькій музичній академії, а також ролі і значення діяльності музичних цехів. Наголошено на існуванні та значенні приватних осередків музичної освіти, зокрема маєтків гетьманів, поміщиків і козацької старшини, у загальнонаціональному культурному розвитку. Описано становлення напрямів народної пісенної творчості: дум, історичних, ліричних та епічних пісень, пісні-романсу та нового хорового жанру – партесного концерту.

Метою статті є розкриття ролі та значення музичної освіти як складової загального інтелектуального розвитку української нації у період козацької доби (Гетьманщини) та внесок і вплив гетьмансько-старшинського середовища на цей розвиток.

Козацька доба – досить важливий період в історичному розвитку Української держави. Він відзначається духовним піднесенням національної самосвідомості в усіх сферах громадсько-політичного і

культурного життя України. Національно-визвольний рух, що охопив фактично всі без винятку верстви населення, неймовірно складний і водночас багатогранний процес становлення української державності, що вражає своєю багатофункціональністю, колоритністю і результативністю.

Гетьмансько-старшинське середовище як культурно-мистецький феномен уже впродовж двох з половиною століть не дає спокою дослідникам, вченим і всім освіченим людям у знайденні причин такого об'ємного і всеохопливого духовного злету української нації, швидкого розвитку і зрілості всіх видів мистецтв та того впливу, що має цей період на наступні покоління.

У всі роки існування козацької держави (з 1648 до 1764 рр.) офіційна гетьманська влада створювала належні умови розвитку, опікувалася підтриманням культурно-освітніх процесів, що відбувалися в суспільстві, стимулювала духовне життя народу та розвиток національної музичної освіти і культури.

Гетьмани Б. Хмельницький, І. Виговський, Д. Апостол, П. Дорошенко, П. Орлик, П. Полуботок, І. Скоропадський, К. Розумовський і, особливо, І. Мазепа – залежно від історичного часу, об'єктивних можливостей, власного бачення, інтелекту і досвіду, внесли посильний вклад у розвиток і становлення усіх сфер людського буття і, зокрема, розвитку музичної освіти й мистецтва.

Важливу роль у культурному піднесенні України-Гетьманщини відігравало меценатство. Це була стара українська традиція, яка не стала винятком і в ті бурхливі часи. Поряд з вищеназваними гетьманами багато представників старшинської аристократії були визначними фундаторами. Зокрема, це В. Борковський (Чернігів), М. Борохович (Чернігів), П. Герцик (Київ), І. Іскра (Полтава), І. Миревич (Переяслав), В. Кочубей (Київ), М. Миклашевський (Глухів), К. Мокієвський (Київ).

Одним із основних осередків культури і музичного життя періоду козацької доби була Києво-Могилянська академія. Колегіум, створений у 1632 р. на базі братської школи і школи Києво-Печерської лаври, у 1701 р. з ініціативи гетьмана І. Мазепи був

перейменованій в академію. Основу 12-річного курсу навчання становили сім вільних наук. Поряд з філософією, логікою, математикою, етикою, вивчалась і музика. Вона включалася до переліку екзаменаційних дисциплін, а також була обов'язковою складовою частиною урочистих свят, випускних вечорів.

В академії існувала чітка й організована система навчання хоровому співу. Ще в 50-х рр. XVII ст. ректор академії Л. Баранович організував спеціальну музично-хорову школу. Відтоді студенти мали співати в хорі. У найпродуктивніші роки кількість співаків академічного хору доходила до 300 осіб. Це був найкращий хор у Києві. Керував ним регент-фахівець, крім того, роботу провадив найбільш обдарований вихованець старшого класу, що знав музику. Поряд з основним хоровим колективом існували різноманітні співацькі об'єднання, в яких постійно або тимчасово співали студенти академії.

Значними осередками інструментальної музики були музикантські цехи. З'явившись у кінці XVI ст. на Правобережжі, вони поступово розповсюдились по території всієї України. Б. Фільц у статті "Музичні цехи на Україні (XVII – XVIII ст.)" зазначає, що у другій половині XVII – першій половині XVIII ст. цехи набули значного поширення. Вони з'явилися у Полтаві (1662), Києві (1677), Прилуках (1686), Стародубі (1705), Ніжині (1729), Чернігові (1734) та ін. [17, 33]. Це були досить міцні цехові організації, діяльність яких регламентувалася статутами, спрямованими на захист професійних інтересів. У музичних цехах, поряд із рядовими виконавцями, були і досить обдаровані музиканти, які писали власні твори, забезпечуючи цехи музичним репертуаром. Будучи своєрідними базовими школами виконавської майстерності, вони паралельно виконували службово-церемоніальні та культурно-розважальні функції. Саме в музичних цехах формуються основні характерні риси української інструментальної музики, її стильові й жанрові особливості та своєрідний інструментарій. Їхня діяльність у кінцевому результаті значно сприяла поширенню розвитку музичної освіти та формуванню її професійного напрямку.

Незважаючи на те, що українська культура довгий час розвивалася без державної підтримки, а лише за участі соціальної верхівки, у 1700 р. було відкрито колегіум у Чернігові, у 1726 р. – у Харкові, у 1738 р. – у Переяславі. Поряд із точними і гуманітарними науками, в них була запроваджена і спеціальна музична підготовка. Музичне виховання займало поважне місце. Зокрема у Чернігівському колегіумі позашкільні виховні заходи, православна духовна музика і молитва були провідними засобами виховання. У навчальному процесі хоровий спів був обов'язковою формою практичного музикування. Колегіум мав великі просвітницькі та музично-освітні здобутки. Йому заслужено належить провідна роль у підготовці учителів музики північного регіону України. У дослідженнях Л. Масол зазначено, що у діяльності колегіуму велика увага приділялася розвитку інструментального та хорового виконавства, вказано на роль музики у побуті спудеїв колегіуму [11, 52].

У Харківському колегіумі музичне мистецтво вивчалось у “додаткових класах”. Очолив цю справу досвідчений педагог і музикант М. Концевич. Із своїх вихованців він організував хор та оркестр. Зокрема хористів він готував в основному для Петербурзької співацької капели.

Навчання у вокальних класах тривало від одного до трьох років. Це залежало від попередньої підготовки і рівня знань учнів. Учні готували досить ретельно. Перша партія відправлених до Петербурга випускників нараховувала п'ять півчих. У вересні 1774 р. М. Концевич засвідчив, що вони пройшли повний курс навчання і є здатними до співу. 20 вересня того ж року надійшла вказівка, щоб цих співаків відправити у супроводі М. Концевича “до полковника М. Полторацького” [6, 387].

За часів гетьманування К. Розумовського музичною столицею України стає Глухів. При дворі гетьмана діяли професійний оркестр та оперний театр. В основі репертуару цих колективів були кращі зразки західноєвропейської музики.

Розпорядженням іноземної колегії російського уряду від 24 серпня 1730 р. генеральній військовій канцелярії було наказано

відкрити в Глухові школу з учителями хорової справи та гри на інструментах (гусях, бандурах), щоб готувати для царського двору грамотних півчих і музикантів. Це був перший спеціалізований заклад музичного профілю. Штат цієї школи був укомплектований професіональними педагогами. Регент-хормейстер і два вчителі-інструменталісти повинні були не тільки мати належні музичні дані, а й викладати на високому професійному рівні. Кількість учнів школи не перевищувала двадцяти [6, 385]. Великий добродійний вплив традиції Глухівської школи справили на видатних композиторів, представників співацького мистецтва – М. Березовського та Д. Бортнянського.

У 1786 р. з ініціативи російського князя генерал-фельдмаршала Г. Потьомкіна на базі його великої домашньої капели в Катеринославі (нині Дніпропетровськ) була відкрита музична академія, директором якої став італійський композитор Дж. Сарті. У 1787 р. академію було переведено до Кременчука. Вона складалася з двох відділень: вокального й інструментального. За складом фахівців і спрямованістю академія відповідала кращим традиціям вокально-хорового й інструментального мистецтва, які були започатковані ще в Глухівській школі.

Упродовж другої половини XVII – XVIII ст. на території Лівобережної України існувала практика навчання полкових військових музикантів у полкових школах. Також були створені та діяли козацькі полкові музичні цехи. Існувала так звана “полкова музика”, яка складалася з кобзарів, литавристів, сурмачів, трубачів, скрипалів, цимбалістів [15, 101]. Гетьман К. Розумовський планував готувати військових музикантів для усіх полків Лівобережної та Слобідської України. Проте через знищення Гетьманщини у 1764 р. цим планам не судилося збутися.

Військова музика за часів козацької доби, залежно від визначених завдань і застосування, поділялася на: офіційно-церемоніальну, службово-стройову, сигнальну (фанфарну), побутово-розважальну та концертну.

Діяльність військових музикантів була важливою формою суспільно-політичного і культурно-музичного життя Лівобережної України за часів Гетьманщини. Військові музиканти та оркестри супроводжували гетьманський уряд під час службових подорожей до Москви та Петербурга. Зокрема, гетьмана І. Мазепу (у 1689 та 1705 рр.), І. Скоропадського (у 1718 та 1722 рр.), К. Розумовського (у 1756 – 1757 рр. та 1762 – 1763 рр.). Фактично всі фінансові витрати на утримання Генеральної та полкової музики відбувалися за рахунок гетьманів та козацької старшини.

Центрами національної музичної культури періоду Гетьманщини часто були самі маєтки гетьманів та козацької старшини. У них працювали музичні колективи, культивувалися різні форми музикування, створювалися музичні композиції, звучали вокальні твори (канти, псалми, партесні концерти). Також впроваджувалися у побут музичні інструменти європейського походження (клавікорд, клавіцимбал) та нові форми європейського музикування.

Особливо гетьмани, поміщики і вельможі гордилися тим, що у їхніх маєтках утримувалися досить потужні хорові капели. Зокрема такі капели були у гетьмана І. Мазепи (у Києві), О. Розумовського (у Ніжині та Козельці), Румянцева-Задунайського (у Вишеньках на Чернігівщині), К. Розумовського (у Батурині і Почепі). Капела Г. Потьомкіна складалася з “200 малороссийских музыкантов” [12, 133].

Свій потужний оркестр і хор мав польський меценат Ян Еллінський, який жив в Україні (був житомирським старостою). Його син Юзеф Еллінський збудував у Романові (нині м. Дзержинськ Житомирської області) розкішний палац і збільшив оркестр до 120 осіб.

У сім'ї Розумовських були великі нотні зібрання. До нашого часу дійшла частина нот з їхньої бібліотеки, які нині зберігаються у Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського.

За часів козацької доби добрі хори були також, як правило, у більшості монастирів України. При них півчі-установники навчали бажаючих музичної грамоти. Також важливу роль у музичній освітній справі відігравали архієрейські школи, що готували церковних півчих.

У добу бароко розквітає народна пісенна творчість, відбувається зближення віршованої й пісенної літератури з народними піснями. Вершин свого розвитку досягають думи, історичні та епічні пісні. У них народ поетизував героїчні сторінки вітчизняної історії, образи реальних історичних осіб – гетьманів, козацьких ватажків, народних месників. Серед них Д. Байда-Вишневецький, Б. Хмельницький, І. Мазепа, С. Кішка, П. Сагайдачний, М. Кривоніс, І. Сірко, П. Орлик, О. Довбуш та ін. Одним з кращих зразків історичної пісні є “Ой на горі та женці жнуть”. У ній оспівуються реальні історичні особи П. Дорошенко та П. Сагайдачний. Про мужність та героїзм українського козацтва розповідається у “Пісні про Байду” [9, 348].

Паралельно розвивається і удосконалюється пісенна лірика. У ній оспівується історія людських сердець та людської душі – чистої і красивої. Шедеврами у цьому напрямі є пісні “Місяць на небі, зіроньки сяють”, “Гаю, гаю, зелений розмаю”.

Уперше нотні записи українських народних пісень надрукував у Петербурзі український придворний співак-бандурист і гусяр, талановитий виконавець і знавець українського фольклору В. Трутовський у збірці “Собрание русских простых песен с нотами” (1776, 1778, 1779, 1795). У цьому виданні вони були вміщені поряд з російськими піснями. Збірник посів почесне місце в історії української музичної фольклористики, в ньому опубліковано цілу низку пісень, що були відібрані з рукописних зібрань

За часів козацько-гетьманської держави значного поширення набуває позацерковний духовний спів. Відомі культурні діячі, богослови й письменники П. Беринда, Д. Туптало, Ф. Прокопович та інші створюють духовні пісні.

Починає розвиватися пісня-романс. Її розвиток пов’язаний із творчістю багатьох композиторів-професіоналів і аматорів. Досить яскраво розкрив себе у цьому жанрі видатний український філософ-просвітитель, поет, педагог і музикант Г. Сковорода. Його збірка “Сад божественних пісень” є вершиною творчості у цьому напрямі, а сатиричний кант “Всякому городу нрав і права” використали у своїй

творчості І. Котляревський (“Наталка Полтавка”) та М. Лисенко (однойменна опера).

У 1790 р. в монастирській друкарні Почаєва на Волині вийшла перша в Україні друкована збірка духовних пісень Почаївський “Богогласник”. Це значна, цінна художня пам’ятка епохи, своєрідний підсумок духовної пісенної творчості українського народу упродовж понад двох століть. Збірка містить 281 вірш з нотами. Тексти в основному написано церковнослов’янською і книжною українською мовами, подекуди – польською і латинською. Більшість творів збірки анонімні.

Цінність та значення цієї друкованої збірки охарактеризував І. Франко у статті “Духовна і церковна поезія на Сході і на Заході”. Зокрема він зазначав, що “пісні церковно-релігійні, які увійшли в склад “Богогласника”, можна вважати вірним образом того стану, в яким нашлася наша інтелігенція, а особливо наше духовенство в XVII і XVIII вв. ... твори письменників православних містяться тут сумирно обік творів єзуїтських, ... побіч пісень у язиці церковно-слов’янським бачимо тут пісні в язиці народнім руським, польським і латинським” [18, 142 – 143].

В українській професійній музиці за часів козацької доби виникає і розвивається новий хоровий жанр – партесний концерт. Становлення цього жанру відбувається під впливом стилю бароко. У ньому, як правило, проходить зіставлення емоційно-динамічних планів, чергування хорових ансамблевих і сольних епізодів. З часом одночастинний партесний концерт під впливом західноєвропейської професійної музики змінюється циклічним духовним концертом. Велика музична форма і складні прийоми поліфонічного розвитку давали змогу композиторам передавати в музиці високі гуманістичні ідеали епохи: загальнолюдські моральні цінності, філософські роздуми про сенс життя. У творчості М. Березовського, А. Веделя і Д. Бортнянського, видатних українських композиторів, багаточастинний партесний концерт набуває рис своєрідної хорової симфонії.

Справжніми перлинами духовної музики є драматично-трагедійний концерт "Не отвержи мене во время старости" М. Березовського та "Всеношна", "Покаянне тріо", "Доколе, господи ..." А. Веделя.

Д. Бортнянський увійшов в історію світової культури як реформатор церковного співу. Він створив понад 100 хорових концертів. Серед них дві літургії, хорові концерти для одного та двох хорів (чотириголосні та восьмиголосні). У багатьох країнах світу його хорова музика звучить і досі. Слава цих композиторів вийшла далеко за межі Батьківщини. Їхня музика наповнена чарівною величчю, синтезує глибину душевних переживань, таємничість, властиву храмам, та патетику воїнських звитяг.

Висновки. Культурницька політика українських гетьманів у період відродження Української держави була досить об'ємною і спрямованою безпосередньо на підтримку національної освіти, всіх видів мистецтва та зокрема, музичної освіти. Відбувалося значне піднесення творчого духу і потенціалу фактично всіх верств українського народу. Гуманістичні ідеї, прагнення до просвітництва та загальний спалах творчої енергії народу були характерними рисами розвитку барокової культури у період козацької доби загалом і музичної освіти зокрема.

За часів Гетьманщини пройшла переорієнтація культурних зв'язків України з Візантії на Західну Європу. У музичному мистецтві одноголосний монодійний спів змінився багатоголосним співом, що давно панував у Західній Європі. Фактично відбулася справжня революція у сфері духовної музики. В українській музичній культурі цього періоду спостерігається значна перевага духовного над світським, відбувається активне переплетення середньовічних, ренесансних та барокових рис. Українські композитори і музиканти активно включають до музично-виконавської практики кращі засоби виразності і технічні можливості інструментів.

Отже, досліджуючи й аналізуючи цей період розвитку Української держави у галузі культури, можна однозначно стверджувати, що період козацької доби був вершиною духовного злету всієї

української нації, що закономірно проявився і реалізувався у літературі, музичній освіті та всіх видах і напрямках мистецтва.

Перспективи подальших досліджень. Започатковані розвідки у означеному напрямі дадуть змогу зосередити зусилля на подальших дослідженнях питання стану і розвитку музичної освіти у державних та приватних установах. Висвітлення у фаховій періодиці маловідомих архівних даних і рукописних джерел, із питання розвитку музичної освіти, допоможуть ознайомитися з ними широким колом громадськості та шанувальникам музики.

Література

1. Антонович В.Б. Про козацькі часи на Україні / В.Б. Антонович. – К. : Дніпро, 1991. – 238 с.
2. Апанович О. Гетьмани України і кошові атамани Запорізької Січі / О. Апанович. – К., 1993.
3. Баранівська Л.І. Гетьмансько-старшинське середовище і культурно-музичне життя в Україні другої половини XVII – XVIII ст. : дис. ... канд. мистецтвознавства / Л.І. Баранівська. – К., 2001. – 247 с.
4. Герасимова-Персидська Н. Хоровий концерт в Україні в XVII – XVIII ст. / Н. Герасимова-Персидська. – К., 1978.
5. Іваньо І.В. Про українське літературне барокко / І.В. Іваньо // Українське літературне барокко. – К. : Наукова думка, 1987. – С. 3 – 18.
6. Історія української музики : у 6 т. – К. : Наукова думка, 1989. – Т. 1 Від найдавніших часів до середини XIX ст. – 447 с.
7. Кагамлик С.Р. Роль Київської академії в зміцненні культурно-освітніх зв'язків українських земель у XVIII ст. / С.Р. Кагамлик // Укр. іст. журн. – 1991. – № 3. – С. 55 – 62.
8. Козицький П.О. Спів і музика в Київській академії за 300 років її існування / П.О. Козицький. – К., 1971.
9. Колесса Ф.М. Українська усна словесність / Ф.М. Колесса. – Львів Просвіта. – 1938. – 645 с.
10. Крип'якевич І.П. Історія України / І.П. Крип'якевич. – Львів : Світ, 1990. – 520 с.
11. Масол Л.М. Музичне виховання у Чернігівському колегіумі та Чернігівській духовній семінарії / Л.М. Масол // Три століття гуманітарної та педагогічної освіти в Чернігові: від колегіуму до університету. – Чернігів : Сіверянська думка, 2001. – С. 51 – 55.
12. Нариси з історії української музики. Ч. 1 / Л. Архімович [та ін.]. – К. : Мистецтво, 1964. – 309 с.

13. Некрасова Т. Київська академія та її значення в розвитку музичної освіти й професіоналізму / Т. Некрасова // Українське музикознавство. – 1971. – Вип. 6. – С. 238 – 244.
14. Полонська-Василенко Н. Історія України у 2 т. / Н. Полонська-Василенко. – К., 1992.
15. Пуха І.В. Про школи в Запорізькій Січі / І.В. Пуха // Укр. іст. журн. – 1969. – №. 3. – С. 100 – 106.
16. Ушаков Л. Світ українського барокко / Л. Ушаков. – Х., 1994.
17. Фільц Б. Музичні цехи на Україні (XVII – XVIII ст.) / Б. Фільц // Укр. музикознавство. – 1982. – Вип. 17. – С. 33 – 35.
18. Франко І. Духовна і церковна поезія на Сході і на Заході / І. Франко // Зібрання творів. – Т. 39. – С. 142 – 143.
19. Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія / З.І. Хижняк. – К., 1970. – 173 с.
20. Шреєр-Ткаченко О.Я. Історія української музики / О.Я. Шреєр-Ткаченко. – К., 1980. – 236 с.
21. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків : у 3 т. / Д.І. Яворницький. – Львів : Світ, 1990. – Т. 1. – 319 с.

Беличенко Владимир. Развитие музыкального образования в Украине в период козацкой эпохи (Гетьманщины). В статье поднимается и раскрывается один из самых главных и актуальных вопросов времен козацкой эпохи в украинской государственности – вопрос значительного подъема творческого духа и потенциала украинской нации. Дана характеристика глубоко национального стиля – украинского барокко времен Гетьманщины. Подчеркнуты роль, значение и поддержка украинских гетьманов и государственных деятелей в развитии музыкального образования и искусства. Приведены лучшие образцы расцвета украинского народного музыкального творчества и вокально-хоровой музыки.

Ключевые слова: козацкая эпоха, музыкальное образование, украинское народное музыкальное творчество, вокально-хоровая музыка.

Bilichenko Volodymyr. Development of musical education in Ukraine during the hetmanship. This article raised and described one of the most important and urgent questions of the existence of the Cossack period in the Ukrainian state system – the question of the significant

development of creational spirit and potential of the Ukrainian nation. Ukrainian baroque as one of the national styles which reached its highest point during the hetmanship is also characterized in the article. The role, importance and support which the Ukrainian hetmen and statesmen paid to the development of the musical art is stressed in the article as well. There are some best examples of the Ukrainian folk creative work, vocal and choral music.

Key words: Cossack period, musical education, the Ukrainian people's musical creativity, vocal and choral music.